

שבת הראי"ה

ליקוטים מתורתו של הצדיק והחסיד, מרא דארעא דישראל, שר התורה ורועה ישראל

רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

פרשת
שלח

גליון מספר 78

יוצא לאור ע"י ארגון 'אור האורות' הפצת תורת הגה"צ הראי"ה קוק זיע"א ♦ שאלות ותגובות ניתן לשלוח לכתובת: רח' הרב צבי יהודה 6 דירה 3 בת-ים, או בדוא"ל: reiyyaa@gmail.com ♦
או להתקשר למספר: 0546573528 ♦ תרומות ניתן להפקיד בבנק הדואר חשבון מס' 20778885 ♦ ניתן לקרוא את העלון גם באתר: www.yeshiva.org.il ♦ ניתן לקבל את העלון במייל מדי שבוע

אורות הפרשה

אֶת אֶרֶץ פְּנִינָן וַיֵּג, בּו.

בשבת פרשת שלח, אמר מרן הראי"ה:

"כשם שבמשנה מצוייה מסכת 'טהרות' בתוך סדר 'טהרות' – כך התורה כולה עניינה ארץ ישראל, ופרשת 'שלח' היא ארץ ישראל שבתוך ארץ ישראל" (הרב אביגדור נבנצל שליט"א, בשם אביו ר' יצחק נבנצל זצ"ל ששמע שיחה זו. מובא במאמר 'פרי צדיק עץ חיים', בסוף הספר 'שיחות לספר ויקרא').

וַנְדִי בְעֵינֵינוּ פְּחָגְבִים וְכֵן הָיִינוּ בְעֵינֵיהֶם [וג', לג].

"מהו הסימן בעם הרוצה לצאת מתחת יד נוגשו ולוחציו, ומה היא הראייה בעם הרוצה לחיות חיי חופש, אור ומופת חותך לזה היא שעם כזה יתחיל קצת להרגיש בכבוד עצמו, כמו שמצינו אצל המרגלים שאמרו ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם, ואמר ע"ז הרב הגאון הרב קוק זצ"ל: מה שאמרו 'ונהי בעינינו כחגבים', שהם שפלים בעיני עצמם בלי שום רגש כבוד, זאת ידעו. אבל מנין ידעו שכן היו בעיניהם? ואמר הגאון זצ"ל, שזאת הוא פועל יוצא מזה, שגם אחרים מחשבים אותם לשפלים ונבזים [...] 'הגיגי חיים' (הרב חיים טייבלום זצ"ל) עמ' 40.

אֶרֶץ אֲשֶׁר הוּא זֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ [יד, חו].

"ארץ זבת חלב ודבש" – מלבד פשוטו של מקרא, נרמז כאן כוחה המופלא של ארץ הקודש, שמסוגלת היא להפוך טמא לטהור [עין 'עולת ראי'ה' ח"א, עמ' מ'].
בחלב שנינו 'דם נעכר ונעשה חלב', ועל קביעתו זו של ר' מאיר, אמרו חז"ל "מאי טעמא דר' מאיר דכתיב מי יתן טהור מטמא לא אחד" [נדה טו].
והדבש שעניינו הוא דבש התמרים [כתובת קא], מסורת היא בידינו מפי ראשונים שכולל הוא גם דבש דבורים [כמבואר בשו"ת הרדב"ז סי' תתקסב], והותר לנו גם דבש זה

באכילה, אעפ"י שכלל גדול הוא ש"כל היוצא מן הטמא – טמא", מפני שמכניסות אותו (הדבורים) לגופן ואין ממצות אותו מגופן" [בכורות ז:], "שאוכלין מפרחי האילן ומהן נעשה הדבש במעיהן" [רש"י]. והרי לנו שיתופו של כח טמא לאכילה, ביצירתו של דבר מאכל משובח, שנשתבחה בו ארץ ישראל, כי זה כוחה של קדושת הארץ, להתגבר על ענייני טומאה ולשעבדם לכל הדברים שבקדושה" [קובץ 'תורה שבעל פה' חוברת כז עמ' ז' – יא].

מוֹצְאֵי דְבַת הָאֶרֶץ רְעָה וַיֵּד, לזו.

וכן אמר מרן הראי"ה למקורבו ר' יצחק גרשטנקורן זצ"ל, ראש העיר בני ברק ומייסדה:
"ביחס לשוב ארץ ישראל – יש הבדל רב בין יחיד לציבור. יחיד שבא לשאול בעצה, אם לעלות לארץ ולהשתקע בה או לאו, הרשות נתונה לחוות דעה וליתן עצה כפי הכנת הלב. אבל ציבור שאני; מי שמדיח צבור מדעתו ורצונו ומניא אותו מלעלות לארץ אינו אלא בבחינת מרגל גומר, "מוציא דיבת הארץ רעה". [זכרוןנו על בני ברק 'ח"א עמ' עז ע"י ש].

לְפִילָא נָדָר או שְׁלָמִים וְטו, חו.

"...שבן נח אין בכוחו להקדיש קרבן כזה שיש בו אכילה, וכמו שמעתי פעם מאדמו"ר הגאון הגדול ראי"ה קוק זצוק"ל דאף אם יתעלה הבן נח למדרגה של עבודת ה' אין בכוחו להשיג רק שיהיה האדם פרוש לגמרי מענייני העוה"ז ויהיה רק כולו קודש לה' וזה הוא קרבן עולה, כולה כליל. אבל קדושת שלמים דהיינו קדושת אכילה להעלות הגשמיית ולקשר ברוחניות להיות הכל קדושה – זה אין בכח הנכרי לעשות ורק הנשמה הישראלית בכוחה לעשות גם ענייני הגשמיית לשם מצוה ולשם קדושה" [הרב שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל. מתוך: 'כרם ציון' (כעריכת הרב יצחק רונטל, כרך ד, עמ' קסג).

אורות הראי"ה

קשרי הידידות בין מרן הראי"ה זיע"א

והג"ר זליג ראובן בנגיס זצ"ל, ראב"ד העדה החרדית (ב')

פרק ב':

רבנות בעירות ליטא

וניבא לו גדולות ונצורות בשטח הרבנות. במכתב ששלח לידידו הגאון האדר"ת זצ"ל, חותנו של הראי"ה, כותב החפץ חיים: "מאוד שמח ליבי על זה, שחתנו הרה"ג נ"י נתקבל לרב ואב"ד בעיר זיימל, ויתן ד' שיעלה מעלה מעלה, כי הוא גדול אמיתי בתורה" [מובא בטל הראי"ה עמ' ק]. גדולי ישראל ורועי העדה, כדוגמת הגאון ר' יוסף זכריה שטרן זצ"ל, והגאון ר' מרדכי גימפל יפה זצ"ל (שהיו שניהם קרובי משפחתו של מרן הראי"ה), שלחו את ברכתם הנרגשת למרן הראי"ה.

בעיירה קטנה זו, יכל הראי"ה להשיקע עצמו כל כולו בלימוד, ושקידתו הייתה עצומה. מוכתר בתפילין ועטוף טלית, ישב כל היום בבית המדרש ועסק בתורה. במשך חצי שנה עבר על כל תלמוד ירושלמי, ומרוב עמל ויגיעה חלה אחר כך. "מתמיד גדול היה הרב קוק, וזוכר אני אותו עוד מתקופת נעוריו [...] ששקד יום ולילה על לימוד הש"ס והפוסקים", סיפר לימים החזון איש [ראה הסיפור במלואו בחוברת 'ראיה וחזון לגרמ' צניח].

כמו כן הרבה מרן הראי"ה לעסוק בלימוד קבלה. מספר אחיו ר' חיים קוק זצ"ל: פעם אחת באתי לזוימל והתארחתי אצלו. באחד הבקרים ראיתי שקם במהירות ממיטתו, נטל ידיו וברך וישב מיד לכתוב – דבר שלא היה רגיל בו. כתיבה מהירה זו בשעת בוקר עוררה את סקרנותי. טרחתו והשגתי את מפתח הארון שבו היה כתב היד מונח. כשפתחתי מצאתי מאמר ארוך בקבלה, שהתחיל בפסוק "בשעפים מחזיונות לילה". הבינותי: דבר זה נתגלה לו בחלום, ומיהר מיד לרושמו על ספרו [טל הראי"ה עמ' קד].

סיפורים רבים ישנם על צדקותו ופרישותו המיוחדת של הראי"ה באותה תקופה. כך למשל סיפר ר' זליג ראובן, כי בתחילת רבנותו בווימל סידר הראי"ה על קיר החדר

סיפרנו בשבוע שעבר על ימי נעורו של ר' זליג ראובן בנגיס, ועל פגישתו עם מרן הראי"ה בעת לימודם בישיבת וולוז'ין. סיפרנו גם על גדלותם המיוחדת של שני גדולי עולם אלו, שהייתה מפורסמת כבר בימי בחורותם. הבאנו כמה סיפורים שסיפר ר' זליג ראובן על יראת השמים המופלאה שהייתה בחברו הראי"ה, ועל צדקותו המיוחדת שהייתה לשם דבר בישיבת וולוז'ין. מתוך הערצתו האדירה כלפי ידידו הראי"ה, התבטא באוזני רעייתו: "כשהיו מזכירים לי את הרב קוק, הייתי נרעד!". עוד סיפרנו, כי הנצי"ב אמר מפורשות לתלמידו ר' זליג ראובן, כי בחירי התלמידים בישיבה הוא "הבחור אברהם יצחק, חתנו של הרב מפוניבז'", בהתכוונו כמובן לתלמידו האהוב הראי"ה קוק. השבוע נספר על קשרי הידידות בין ר' זליג ראובן ומרן הראי"ה, בתקופה בה כיהן ר' זליג ראובן כרב במספר עיירות בליטא, ועל עזרתו של מרן הראי"ה במציאת משרת הרבנות.

רבה של זוימל

באותה תקופה (החל משנת תרמ"ח) כיהן מרן הראי"ה כרבה של העיירה זוימל, והוא בן כ"ג שנה. את רבנותו קיבל בעצתו ודחיפתו של מרן החפץ חיים, שהכיר בצדקותו

שבו היה מקבל בעלי דין למשפט, טבלאות של פסוקים ומאמרי חז"ל, בעניין מצוות המשפט והומרתו [של הראייה עמי קב]. על אותה תקופה בחיי מרן הראי"ה, סיפר ר' זליג ראובן סיפור בעל משמעות מיוחדת במינה. את הסיפור שמע מפיו תלמידו הגרש"ז אויערבך זצ"ל: "לעת זקנתו של הנצי"ב היתה התייעצות בין גדולי וולוז'ין מי יוכל להיות הממשיך בראשות ישיבת וולוז'ין, והיתה הסכמה בין כולם כי הרב קוק הוא המתאים להיות ראש הישיבה!". נעיר, כי בעת פטירתו של הנצי"ב בתרג"ג, היה הרב קוק בן עשרים ושמונה.

רבנות בעיירה באדקי

ר' זליג ראובן לא חיפש תפקיד ברבנות, והיה מוכן לישב בשלוח לעסוק בתורה יומם ולילה באהבתו אותה. אבל כשראה שהגיע הזמן לפרנס את משפחתו, הסכים לחפש משרה ראויה.

הוא קיבל המלצות נלהבות מאת גדולי הדור, וכמו כן היו לו סמיכות מרוב הנצי"ב, מהגר"ר מאיר מיכל רבינוביץ בעל ה'מאיר לעולם', ומגדולי תורה נוספים. הרבה גאונים השתדלו בעבורו, ובשנת תרנ"ב בערך התמנה להיות אב"ד בעיר באדקי, פלך גרודנא. שם כיהן כשמונה עשרה שנה.

שנים מספר לאחר שזכה למשרה זו, נפגש ר' זליג ראובן פנים אל פנים עם ידידו מרן הראי"ה, שכינה אז כרבה של בויסק. בשבוע הבא אי"ה נספר על פגישה זו, שהייתה מיוחדת במינה, והדיה נמשכו עשרות שנים אחר כך.

בהיותו בבאדקי, הוציא ר' זליג ראובן את החלק הראשון מספרו 'לפגות ראובן', בשנת תרס"ז, וה"ב בשנת תרע"ט.

שמו של ר' זליג ראובן יצא בעולם, אף שהיה צעיר לימים, והגיע אפילו לשערי ירושלים. בשנת תרס"ח, שנה לפני פטירת רבה של ירושלים, הגאון ר' שמואל סלנט זצ"ל, דאגו ראשי הקהילה למלא מקומו, ושמו של ר' זליג ראובן הועלה כמועמד. מטעמים שונים לא יצא הרעיון אל הפועל. אחר כמה שנים, נבחר ידידו מרן הראי"ה לכהן כרבה של העיר.

המלצת הראי"ה לרבנות פוניבז'

ר' זליג ראובן, שבוולוז'ין היה ידוע בשם ה'עילוי משניפישוק', עדיין לא יצא אז טיבעו בעולם, הוא היה אז בשלב עליותו הראשון. אולם הראי"ה, שהכירו מקרוב, כבר ידע עד מה גדול הוא בתורה. על מידת ההערכה המרובה שהעריכו הראי"ה, תעדי העובדה, שכעבור כמה שנים, כשפשטה השמועה שהגאון ר' יצחק יעקב רבינוביץ זצ"ל (שנתפרסם בעולם הישיבות בשם רבי יצלה מפוניבז') עומד לעזוב את קהילת פוניבז', הזדור הראי"ה (שכבר עלה ארצה וכיהן כרבה של יפו והמושבות), וכתב מכתב המלצה מרומם לראשי קהילת פוניבז', שיאותו לקבל את רבי זליג ראובן כאלוף לראשם.

המברך באהבה מתגלה כאן בעומק אהבת התורה שלו ובמלוא החפץ ביקרו של גדול בתורה, שכן היה זה מעשה נוצע מצידו, להמליץ על רב צעיר לימים, לשבת על כסאו של האדר"ת זצ"ל, ושל הגאון המופלא רבי יצלה מפוניבז'.

"אברהם יצחק הכהן קוק

ב"ה, פעה"ק יפו ת"ן

יום כ"ב חדש אלול תרס"ח

לכבוד אלופי יחידי סגולה, מנהלי עדת ד' בעי"ת פאניוועז, יצ"ו.

שלום וברכה וכ"ט, וברכת השנים בכוח"ט עד העולם.

מצאתי לנפשי חובה, כאשר שמעתי שכבוד הגאון מוהרי"ץ שליט"א שהיה אב"ד בעדתכם יצא לק' נאוראראדאק, וכאשר ידעתי את מצב הרבנות בעירם מאז היותי אתכם, בשבת כבוד מו"ח הגאון זצ"ל בתוככם, אמרתי להציע לפני הדרת מעלתכם את אחד הרבנים מגדולי הדור אשר ידעתי יפה יפה, שלפי ידיעתי יה' לכבוד לעירכם, ולפי יקר תפארת גדולת הרבנים הגאונים אשר היו בעירכם מעולם, הלא הוא הרב הגאון הגדול, המצויין בחריפותו ובבקיאותו הפלא

ופלא, ויקר ערך במידות תרומיות, ופיו מפיך מרגליות באגדה להמשיך לבן של ישראל לאביהם שבשמים, מו"ה ראובן זעליג שליט"א בענגיס הגאבד"ק באדקי, מח"ס היקר לפגות ראובן, אשר עם כל כבודו ויקרתו של הספר הנ"ל, הנה כוחו של הגאון המחבר ש' הוא עולה מזה למעלה למעלה, והגדיל לעשות בעומקא דינא כאחד הגאונים הגדולים אנשי השם לתפארת דורנו. ואם מאת ד' ב"ה המתנשא לכל לראש תצא זאת, ותקבלוהו בעירכם לרב אב"ד, אקוה כי תקבלו ממנו רב נחת וכבוד. כי הגאון הנ"ל ש' לבד גדולתו בתו"י הוא איש חיל, גבר בגבורתו, יודע ללכת עם הבריות, ולהנהיג עדת קודש בשבט מישור ובדרך ישרה, שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. ועל דבר אמת וצדק. הנני חותם דברי אלה באה"ר ובברכה לכל עדת קודשם, כאו"ל הטהורה, ונפש מחבבם מני אה, מושיט לכם ברכתו מהררי קודש.

הק' אברהם יצחק ה"ק [אגרות לראי"ה עמי רצן].

"שזיכני לנהל עם קדוש"

נתברר אח"כ שר' יצלה נשאר על משמרתו בפוניבז', ולכן ר' זליג ראובן נשאר בעיירה באדקי.

לעת התחדש שנת תרע"א – אחרי רעש השמיטה – קיבל מרן הראי"ה מכתב ברכה נלבב מר' זליג ראובן, ואף שלח לו במתנה – את החלק השני מספרו 'לפגות ראובן'. הראי"ה השיב לו במכתב ידידות ושלח לו 'ברצון ובאהבה' את ספרו 'שבת הארץ':

"ב"ה, עה"ק יפו ת"ן, אדר"ח מ"ה תרע"א.

שלו' וברכות מקודש לכבוד רב חביבי ויקירי, הרב הגאון הגדול, סוע"ה, פלפון וסדרו, עוטה אורה בחורי תורה, מוהר"ר זעליג ראובן בענגיס שליט"א, הגאבד"ק באדקי יצ"ו, מחה"ס היקר 'לפגות ראובן', וכא"ל שוי"ר באה"ר, מלאתי גיל ממכתב ברכתו היקרה אשר הגיעני, וחטיבה מול חטיבה יבורך כ"ג באהבה, ירומם אף ינשא, בהודה והודרה של תורה, בעז וגבורה, וכל משאלות לבבו הטהור ימלא כשורה, א' נאור בגבורה.

וע"ד מצבי, הנני ב"ה מלא רצון משיבתי בקודש, כי אין ערוך לטובתה של א"י, ואודה תמיד לד' חסדו כי זכני לשבת בחבל נחלתו, ולנהל על אדמת קדוש

המתקבצים להצמיח ראשית צמיחת קרן ישועת עם ד' על אדמת קדוש. מענין השמיטה, כמובן ה' לי עוגמת נפש, לא על אשר קמו איזה אנשים לקנטרני, אלא על שגרם הדבר לבזות ת"ח בכלל, והענין ה' ראוי להיות עובר בשתיקה וכבוד, ואני בתומי הלכתי ולאך בעה"י, ואדבר שלו' אל עם ד' ואל חסידיו, ואל כל אשר בשם ישראל יכונה וטובתו ידרש, ויה"ר שנוכה להיות מהבונים בנחלת ד' ומישיבי ארץ קדשו, ועם זה לרומם ימין עליון ואור תורה ופארה בהר קודש ועד קצוי ארץ.

בשורה טובה של שילוח ת"ש מספרו היקר. יקבל נא ידי"כ כ"ג ש' ברצון ואהבה ס' הקטן שה"א (שבת הארץ) הנשלח אלי, וה' זה שלו' וברכה מרובה באה"ר, כנה"ר ונפשן אהבתו ודושת' מקודש, הק' אברהם יצחק ה"ק [אגרות הראי"ה ח"ב אגרת שלח].

"ארי שבתורה, בגבורה של תורה"

בסוף שנת תרע"א עבר ר' זליג ראובן לכהן בתור אב"ד לעיר קאלווריא, במדינת ליטא. בעיר זו ישבו הרבה גאונים מפורסמים על כסא הרבנות, כמו הגאון ר' אייזל חריף, הגאון רבי לייבלי קובנער (שפירא) זצ"ל. ר' זליג קיבל ברכות ותשבחות מגאוני עולם, ומידידיו בישיבת וולוז'ין, ומרבו הגאון ר' חיים מבריסק. גם ידידו משכבר הימים, מרן הראי"ה, שלח לו מכתב ברכה מיוחד, ובו שבה לעיירה החשובה שזכתה לרב חשוב וגדול כמותו:

"אברהם יצחק הכהן קוק

רב ואב"ד פעה"ק יפו והמושבות תובב"א

יום כ"ו חודש מ"ח שנת תרע"ב

החיים והשלל, יחדו יהיו תמים, על ראש גבר חכם בעז, ידי"ג הרב הגאון הגדול, סוע"ה, מעוז ומגדול, אוצר תורה ויראה טהורה, מוהר"ר זעליג ראובן בענגיס שליט"א הגאבד"ק דעיי"ת קאלווריא יצ"ו, וכל קהל עדתו, מקטנם ועד גדולם, כולם יתברכו לרגלו, ובאור תורתו הבהירה יראו אור, ברב נחת ושלות השקט עד ביאת גואל צדק בב"א.

אהובי, רב רחמימא, מקירות לבבי הנני נותן בזה לכבוד הדר"ג שליט"א את ברכתי ברכת מו"ט, על הרבנות החדשה, בקריה חמודה, אם בישראל, עדת קודש קאלווריא, אשר אוה למושב לו, ברוכה היא עדת ד', וברוך טעמה, אשר השכלה לשום אלוף לראשה את כבוד מר ידי"ג הגאון שליט"א, ובחרה בארי שבתורה, לכהן ולביא בגבורה של תורה.

מפני הטרדה הרבה, הנני מוכרח לקצר באמרים כעת, והשיל' שנותיו יאריך וירומם אף ינשא למעלה למעלה, לשם ולתהילה ולתפארת, יפוצו חוצה מעיינותיו, ויתברכו רבים מברכותיו, ויהנו ממאורותיו, כנפשו הטהורה ונפש דיגע, דושי"ת בכל לב ונפש. הק' אברהם יצחק ה"ק [אגרות לראי"ה עמי רצן].

בתקופת רבנותו זאת הוסיף להדפיס את כרכי ספרו 'לפגות ראובן', ושמו יצא לתהילה.

ביקש ר' זליג לישב בשלוח, אבל קפצה עליו רוגזה של מלחמת העולם הראשונה. הוא ומשפחתו הוכרחו לברוח מקאלווריא, ולכן לא זכה לכהן שם כראב"ד יותר משלוש שנים. הם הגיעו לעיר סמאלענסק הרוקה, ובשנת תרע"ו נתקבל שם להיות אב"ד. שם הוא כיהן בערך שש שנים, עד סוף שנת תרפ"א, ואז חזר לקאלווריא.

בשבעות הבאים נמשיך לספר על קשריהם של מרן הראי"ה זיע"א ור' זליג ראובן בנגיס זצ"ל.

המפיעים בע"מ

חנות ההוצאה של ספרי מוסד הרב קוק
מבחר גדול של ספרי קודש בכל המקצועות
רחוב ירושלים 28 בני ברק 03-6185979 0523435003

העלון יוצא לאור בסיוע
'יְפָרֵי שׁוּר' –
הדוכן שלך לספרי קודש
ומוסיקה יהודית.
סניף ראשי:
תחנה מרכזית ירושלים.
פלאפון: 0524797380.

תרבות יהודית מקורית